

Skolemiljøplan

Longyearbyen skole

Innhold

§ 9 A-2. Retten til et trygt og godt skolemiljø	3
Alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring.	3
§ 9 A-3. Nulltoleranse og systematisk arbeid	3
Skolen skal ha nulltoleranse mot krenking som mobbing, vold, diskriminering og trakassering.....	3
§ 9 A-4. Aktivitetsplikt for å sikre at elever har et trygt og godt psykososialt skolemiljø	3
Alle som arbeider på skolen, skal følge med på om elevene har et trygt og godt skolemiljø, og gripe inn mot krenking som mobbing, vold, diskriminering og trakassering dersom det er mulig.	3
Forklaringer	4
Skolemiljø	4
Psykososialt miljø	4
Fysisk miljø	4
Læringsmiljø	4
Atferd	4
Krenkelser / krenkende oppførsel	4
Mobbing	4
Diskriminering	5
Rasisme	5
Nulltoleranse mot krenking som mobbing, vold, diskriminering og trakassering	5
Konflikter og episoder	5
Forebyggende arbeid - hva gjøres for å skape et trygt og godt skolemiljø?	6
Hva gjøres for å avdekke og oppdage krenkelser?	9
Hva gjør vi når en elev opplever at skolemiljøet ikke er trygt og godt?.. 11	
Vi griper inn	11
Vi undersøker hva som er årsaken til elevens opplevelse	11
Vi setter inn tiltak og skriver aktivitetsplan	11
Forpliktende avtale	12
Andre årsaker til at skolemiljøet ikke oppleves trygt og godt	12
Vi følger opp	12
Dokumentasjon	12

Innledning

Skolemiljøplanen er blitt til gjennom flere møter i skolemiljøutvalget med bred høringsrunde. Målet har vært å lage en enkel og oversiktlig plan – som er kjent og gir oversikt for elever, foresatte og ansatte. Et mål med planen er å på en oversiktlig måte vise hvordan vi jobber vi med skolemiljøet på Longyearbyen skole. Elevene har vært tydelige på at språket må være så enkelt som mulig. Derfor har vi også med en del forklaringer. Planen gjelder fra skoleåret 2018-2019.

Elever som opplever å bli utsatt for krenkelser som mobbing, vold, rasisme eller ulike former for diskriminering, skal kunne stole på at alle voksne ved Longyearbyen skole tar slike krenkelser på alvor. Dersom en elev ikke opplever skolemiljøet sitt som trygt og godt, skal skolen iverksette nødvendige tiltak. Et godt samarbeid mellom skole og hjem er viktig for å lykkes.

Hva sier loven om skolemiljø?

Paragraf 9 A-2 i opplæringsloven inneholder et tydelig mål for arbeidet. Vi har videre i planen brukt de samme ordene som i loven.

§ 9 A-2. Retten til et trygt og godt skolemiljø

Alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring.

§ 9 A-3. Nulltoleranse og systematisk arbeid

Skolen skal ha nulltoleranse mot krenking som mobbing, vold, diskriminering og trakassering.

Skolen skal arbeide kontinuerlig og systematisk for å fremme helse, miljøet og tryggheten til elevene, slik at kravene i eller i medhold av kapitlet blir oppfylte. Rektor har ansvaret for at dette blir gjort.

§ 9 A-4. Aktivitetsplikt for å sikre at elever har et trygt og godt psykososialt skolemiljø

Alle som arbeider på skolen, skal følge med på om elevene har et trygt og godt skolemiljø, og gripe inn mot krenking som mobbing, vold, diskriminering og trakassering dersom det er mulig.

Alle som arbeider på skolen, skal varsle rektor dersom de får mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Rektor skal varsle skoleeieren i alvorlige tilfeller.

Ved mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal skolen snarest undersøke saken.

Når en elev sier at skolemiljøet ikke er trygt og godt, skal skolen så langt det finnes egnede tiltak sørge for at eleven får et trygt og godt skolemiljø. Det samme gjelder når en undersøkelse viser at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø.

Skolen skal sørge for at involverte elever blir hørt. Hva som er best for elevene, skal være et grunnleggende hensyn i skolen sitt arbeid.

Skolen skal lage en skriftlig plan når det skal gjøres tiltak i ei sak. I planen skal det stå

- a) hvilket problem tiltakene skal løse
- b) hvilke tiltak skolen har planlagt

- c) når tiltakene skal gjennomføres
- d) hvem som er ansvarlig for gjennomføringen av tiltakene
- e) når tiltakene skal evalueres.

Skolen skal dokumentere hva som blir gjort for å oppfylle aktivitetspliktene etter første til femte ledd.

Forklaringer

Skolemiljø

Summen av psykososialt miljø, fysisk miljø og læringsmiljø. Forklares ofte på samme måte som læringsmiljø – se under. Også forklart på samme måte som psykososialt miljø.

Psykososialt miljø

Hvordan elevene opplever det er å være elev på skolen, særlig når det gjelder trivsel og trygghet. Det gjelder forholdet til andre elever og til de voksne på skolen.

Fysisk miljø

Hvordan skolen er innvendig og på uteområdet. Er det rent, god luft, virker lys, toalett, osv.

Læringsmiljø

Alt som virker inn på læring, helse og trivsel. Ofte forklart på samme måte som skolemiljø. Viktige områder er: hvordan klassen blir ledet og styrt, forholdet mellom lærer og elev og mellom elever, forventninger til elever, sosial kompetanse, elevinvolvering, bruk av regler og konsekvenser og samarbeid mellom hjemmet og skolen.

Atferd

Oppførsel - hvordan vi oppfører oss mot hverandre.

Krenkelser / krenkende oppførsel

Samleord for alle former for mobbing, vold, rasisme og diskriminering. Når man utsetter andre for noe som gjør at hun eller han blir lei seg eller ikke har det bra.

Det kan dreie seg om erting, plaging, stygge kommentarer, baksnakking, ryktespredning, utfrysning og utestenging. Det kan foregå på sosiale medier med mobil eller ansikt til ansikt. Det kan være noe en sier, gjør og skriver.

Krenkende oppførsel kan skje en gang eller flere ganger. Om en elev er krenket eller ikke, avhenger av hvordan eleven opplever det (kalles: subjektiv opplevelse).

Ord eller handlinger som ikke er ment å være krenkende, kan likevel oppfattes slik. Alder, bakgrunn og tidligere erfaringer og opplevelser påvirker hvordan en oppfatter ord og handlinger.

Mobbing

Mobbeombudet forklarer mobbing som:

- «Handlinger fra andre som hindrer opplevelsen av:
 - å høre til
 - å være en betydningsfull person i fellesskapet

- muligheten til medvirkning».

Kilde: Lund, Helgeland & Kovac – 2017.

«Ritualiserte krenkelser mot en som ikke kan verge seg.

- En aggressiv handling rettet mot et offer, av en eller flere sammen
- Et ujevnt styrkeforhold mellom den eller de som mobber og den som blir mobbet
- At det foregår over tid».

Kilde: Læringsmiljøsentret

Mens vi i denne planen forstår mobbing som:

«*gjentatt ondsinnet oppførsel*»

Mobbing kan få en til å føle seg «utenfor» og at en betyr veldig lite f.eks. i en klasse eller i ei gruppe. Det kan gi en utrygg og vond følelse. Det oppleves ofte vanskelig å forsvare seg mot ordene eller handlingene.

Mobbing kan være noe vi *gjør*, *sier* og *skriver* - for eksempel:

Gjøre: Dytte, sende stygge blikk/himle med øynene, overse noen, slåss, være voldelig, snu seg vekk, få noen til føle seg «usynlig»

Si: snakke stygt og/eller banne til andre, snakke usant om andre. Gjentatt erting på en ubehagelig og sårende måte er også mobbing.

Skrive: utestenge fra grupper på sosiale medier, sende stygge meldinger, spre informasjon som ikke oppleves greit for den det gjelder (bilder, rykter)

Diskriminering

Diskriminering innebærer at en person blir dårligere behandlet en gang eller flere ganger, for eksempel på grunn av kjønn, funksjonsdyktighet, religion, hudfarge, seksuell legning, nasjonal eller etnisk opprinnelse.

Rasisme

Rasisme er diskriminering på grunnlag av hudfarge eller nasjonalt eller etnisk opphav.

Nulltoleranse mot krenking som mobbing, vold, diskriminering og trakassering.

På Longyearbyen skole skal voksne, elever og andre som ser, hører eller oppdager at noen blir krenket, si fra. Man kan for eksempel si: Hei, stopp - dette er ikke greit. Dersom det er vanskelig å si fra – så varsl en voksen som kan hjelpe til. Varsl alltid en voksen om det du har sett eller hørt.

Blir du selv krenket så er det viktig å fortelle det til en voksen du har tillitt til. En medelev kan også hjelpe deg med dette.

Konflikter og episoder

Det er lov å være uenig med noen og kunne ordne opp i dette selv. Det er en god ting å kunne ordne opp selv og si unnskyld dersom en sa og gjorde noe som var litt dumt.

Episoder som man kan legge bak seg og ordne opp i ganske fort - og deretter føle seg ferdig med - ser vi ikke på som et brudd på elevens rett til et trygt og godt skolemiljø. Både elever og ansatte vil kunne oppleve at det blir sagt eller gjort ting som kan oppleves ugreit. Men – slike episoder eller tilfeller har til felles at de ikke oppleves som alvorlige og at de ikke har gjentatt seg over tid. Det er uansett viktig at en kan ta opp det som er sagt, skrevet eller gjort. Det er også viktig å alltid oppleve å kunne få hjelp til å løse situasjonen.

Det kan også forekomme enkeltepisoder som er så alvorlige at de helt klart er mobbing.

Forebyggende arbeid - hva gjøres for å skape et trygt og godt skolemiljø?

Nivå	Hva	Tiltak	Tidspunkt	Ansvar
Skole	Forhold mellom lærer og elev, mellom elever, og mellom skole og foreldre.	Ansatte tar ansvar for forholdet (relasjonen) de har til elever og til foreldre. De voksne har et positivt elevsyn og forsterker det positive fremfor det negative. Vi framsnakker! Alle hilser på hverandre	Hele tiden	Alle ansatte
			Morgenen	Alle på skolen
Klasse	Klasseledelse	Tydlig styring, ledelse og struktur på innhold og form i undervisningen, fokus på anerkjennelse og støtte. Bevissthet rundt elevmedvirkning. Bryte raskt inn når regler brytes.	Hele tiden	Lærere
Klasse	Rutiner og regler i klassene	Alle klasser har en gjennomgang av ordensreglementet og klassereglement hver høst. Klassene gjennomfører «klassens time»	Ved oppstart, høst	Kontaktlærer
			Jevnlig	
Skole	Overganger	Skolen samarbeider med både barnehage og mellom hovedtrinnene på skolen for å gjøre overgangene tryggest mulig for elevene i 1., 5., 8., og Vg1. Elevene besøker det trinnet de skal opp til, og elevene gjør noe sosialt sammen (et faglig og et sosialt besøk)	Slutten av skoleåret	Alle ansatte

Nivå	Hva	Tiltak	Tidspunkt	Ansvar
Skole	Program for sosial kompetanse 1.-4.trinn	Skolesteg (1.- og 2. trinn) ART og Katkas brukes på aktuelle grupper / enkeltelever	Gjennom året i h t plan.	Ledelsen Lærere
Skole	Program for psykisk helse Mellomtrinn/ungdomstrinn / Vg	Lære om og prate om ulike temaer knyttet til psykisk helse. Mellomtrinn: Kropp/pubertet Ungdomstrinn/Vg: stress, søvn, ulike sinnsstemninger.	Jevnlig gjennom året Høst Oktober: Søvn Nov./des: Stress Vår: Livet og sånn	Ledelsen Helsesøster, PPT, Lærere Miljøarbeider
Alle	Holdningsskapende arbeid	Samtaler om hvordan elevene har det på skolen. Veilede i å forstå konsekvenser av egen oppførsel og hvor viktig det er å respektere andres følelser, meninger, interesser og eiendeler. (Rollespill, film som passer de ulike trinnene)	Jevnlig og ved behov Høst	Ledelse, Ansatte, Hjemmet
LL Lokal-samfunnet	Foredrag Kurs	Samarbeid med bl.a Sysselmannen, Barne- og familietjenesten og Ung i Lyb. Klassebesøk vedr. utvalgte tema fra mellomtrinnet og opp. Temamøter for foreldregruppa og FAU.	Senhøst/ Vår	FAU Ledelsen Samarbeidspartnere
Skole Hovedtrinn Klasse	Felles arrangementer for hele skolen / hovedtrinn (jf Arktisk plan)	Innskolingsdager med alternative skoledager, juleverksted, adventsamlinger, ballturneringer, skidag/utedag, aktivitetsdager, ulike samlinger mm	Skolestart, før jul, før påske, før sommerferie	Alle ansatte
Skole	Aktivitetsledere	Aktivitetsledere fra 4.- 7. trinn legger til rette for aktivitet og trivsel i friminuttene. Tilbud om lek-/spilleaktivitet ute og inne Ungdomstrinnet har egne aktiviteter	Følger aktivitetsplan	Miljøarbeider Alle ansatte
Skole	Skolemat 8.trinn -Vg3	Hver skoledag i Glassgården	Daglig	Ledelsen, kjøkkenmedarbeider, elever

Nivå	Hva	Tiltak	Tidspunkt	Ansvar
Skole	Fadderordning	Elever på 5. trinn er faddere for elevene på 1.trinn. (første skoleår) Nye elever på alle trinn får faddere. Faddergrupper på de ulike hovedtrinnene. (frivillige elever som tar vare på og inkluderer nye elever).	Hele året Gruppene for neste skoleår lages før sommerferien.	Kontaktlærere
Skole	Elevråd	Aktivt elevråd med miljøarbeider som kontaktperson – ledelsen med på halvårlige møter	Minimum 1 gang pr måned	Miljøarbeider Ledelse
Skole	FAU	Aktivt utvalg med engasjerte medlemmer	Iht. møteplan	FAU-kontakter pr trinn + Vg
Skole	Skolemiljøutvalg (SMU)	Aktivt utvalg med engasjerte medlemmer	Min 4 møter pr år	Ledelse, medlemmer i SMU
Skole	Foreldremøter	Skolemiljø og holdningsskapende arbeid er tema hvert år.	Oppstart Høst	Ledelse og lærere
Skole	Temaforeldremøter	Foreldremøter med aktuelle tema for ulike elevtrinn	Høst, ved skolestart	Ledelse FAU
Klasse	Foreldrenettverk	Foresattegrupper pr trinn (årskull) på Facebook benevnt: Foreldrenettverk Longyearbyen skole xxxx-kull Disse oppdateres hver høst og ved endringer gjennom skoleåret.	Brukes aktivt	FAU klassekontakt Administrasjon smedarbeider
Klasse	Klassearrangement Foreldretreff	Klassekontakter på hvert trinn sørger for at det arrangeres 2 sosiale treff utenfor skoletid for elevene i løpet av skoleåret. Vennegrupper opprettes på barnetrinnet etter behov. Det oppfordres også til sosiale foreldrekvelder (f.eks fedre-/mødretreff)	På fritiden, vår og høst	Klassekontakter
Skole	Helsesøstertilbud	Samtaler, informasjon	Åpningstid	UNN
Skole	Sosiallærerfunksjon	Elever 1.-4. trinn	Hele tiden	Sosiallærer
Skole	Miljøarbeiderfunksjon	Elever 5.- Vg3 Trivselskaper, uformelle samtaler	Hele tiden	Miljøarbeider
Skole	Sosialrådgiver	Elever 8.- Vg3 Samtaler, veiledning	Ved behov	Rådgiver

Nivå	Hva	Tiltak	Tidspunkt	Ansvar
Skole	Tverrfaglig team	Temamøter, gjensidig informasjonsutveksling	2 x høst, 2 x vår	Ledelse, rådgiver, miljøarbeider, sosiallærer, barne- og familie- tjenesten, PPT, helsesøster, elev, foresatte

Hva gjøres for å avdekke og oppdage krenkelser?

Nivå	Hva	Tiltak	Tidspunkt	Ansvar
Skole	Inspeksjon Friminutt	Være i forkant (prøve å gripe inn før noe uheldig skjer). Være synlig og følge nøye med i forhold til å oppdage uønsket oppførsel. Gripe inn ved mistanke eller kjennskap til krenkelser.		Alle ansatte
Klasse	Undervisning	Være tett på elevene og følge med i forhold til krenkende oppførsel. Fange opp signaler tidlig, elevsamtaler.		Lærere og miljøarbeider
Skole	Elev-undersøkelser	Elever på 3. – Vg3 trinn gjennomfører spekter / Innblikk årlig. 5. trinn – Vg3 tar elevundersøkelsen fra Utdanningsdirektoratet. I 1. og 2. trinn gjennomføres observasjoner ved behov. Resultater følges opp		Ledelse/ kontaktlærer miljøarbeider
Skole	Teammøter	Lærernes observasjoner av elevmiljø drøftes på ukentlig teammøte ved behov.		Lærere og miljøarbeider
Skole	Miljøarbeider	Miljøarbeider er tett på elever, både i undervisning og friminutt og er en viktig kilde til informasjon.	Hele tiden	Miljøarbeider
Skole	Helsesøster	Helsesøster får informasjon gjennom samtaler hun har med elever.	Etter behov	Helsesøster
Elev Klasse	Elevsamtaler, Utviklingssamtaler og foreldremøter	Elevsamtaler gjennomføres minst to ganger per år mellom kontaktlærer og elev. Utviklingssamtaler med elev (og foresatte), og det gjennomføres foreldremøter.	Høst / vår	Kontaktlærer

Nivå	Hva	Tiltak	Tidspunkt	Ansvar
Skole	Rapportering fra elevene	Elevene er godt kjent med at vi – både voksne og elever – har plikt til å støtte dem som utsettes for krenkelser. De må melde fra til en ansatt på skolen eller foreldrene hvis de ser eller hører at noen blir krenket. Dette er ikke sladding, men hjelp til de som opplever dette og en måte å bli kvitt problemet på. Hjemmene må hjelpe skolen til å spre denne holdningen hos elevene.	Jevnlig	Elevene med støtte fra lærer / foreldre Hjemmet
Skole	Rapportering fra foresatte	Foreldrene henvender seg til kontaktlærer så snart som mulig hvis de får høre at deres barn / andre barn blir krenket / eller ikke trives på skolen.	Ved behov	Foresatte
Skole	Informasjonsutveksling	Formelle og uformelle samtaler/møter mellom skole, helsesøster, Sysselmannen, Ung i Longyearbyen, Barne- og fam.tj., Forebyggende Forum		

Hva gjør vi når en elev opplever at skolemiljøet ikke er trygt og godt?

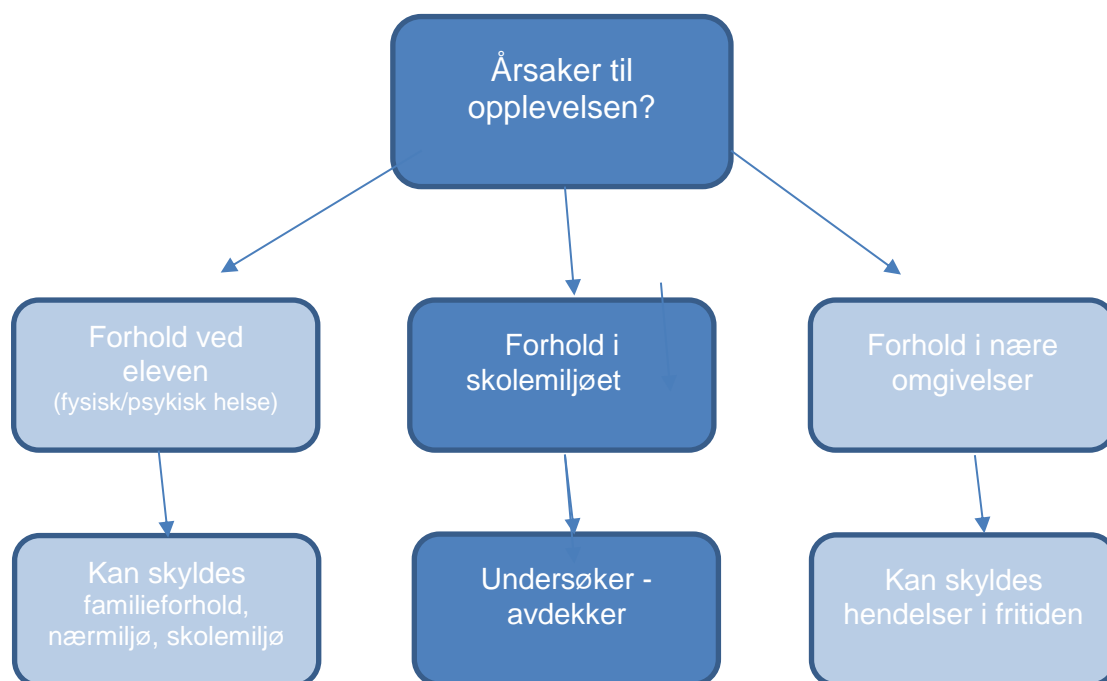
Vi griper inn

Ved mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø griper vi inn og undersøker så raskt som mulig. Alle ansatte har plikt til å gripe inn dersom det er aktuelt der og da. Rækkefølge avgjøres i forhold til situasjonen. Elevens kontaktlærer skal orienteres snarest mulig og følger opp saken. Rektor og sosiallærer/miljøarbeider skal varsles.

Vi undersøker hva som er årsaken til elevens opplevelse

Gjennom samtale med elev undersøker lærer årsaken til opplevelsen. Det er viktig å oppklare eventuelle misforståelser. Et utsagn som blir oppfattet som en krenkelse, kan f. eks ha vært humoristisk ment. Personalet må da forklare dette for eleven, og opphavspersonen for utsagnet må få beskjed om at han har gått over streken.

Det er viktig å være klar over at årsak kan være sammensatt (lyse bokser under). Foreldre varsles og videre framgangsmåte diskuteres med avdelingsleder. Elev skal bli hørt og vi skal ta hensyn til hva som er best for eleven videre. Foreldre informeres (hvis dette er gjort muntlig bekreftes det i en epost).

Er andre elever innblandet, tar lærer en samtale for å høre deres versjon med en og en av elevene. Foresatte til elev som ikke opplever å ha et trygt og godt skolemiljø, blir oppdatert på status. Foresatte til elev(er) som har utført handlingene skal også informeres.

Vi setter inn tiltak og skriver aktivitetsplan

Aktivitetsplan skal skrives når det settes inn tiltak, senest en uke etter at skolen er blitt kjent med saken. Skolens aktivitetsplikt gjelder på skoleområdet eller der undervisning eller andre aktiviteter knyttet til skolen, skolefritidsordningen eller leksehjelpen foregår. Avdelingsleder er ansvarlig for at plan skrives.

Planen beskriver aktuelle tiltak, når de skal gjennomføres, hvem som er ansvarlig for de og når tiltakene skal evalueres. Det er naturlig at tiltakene utformes i et samarbeid mellom elev, lærer(e) og foresatte. I en del tilfeller kan det være naturlig å trekke inn

andre ansatte ved skolen, som for eksempel sosiallærer, miljøarbeider, rådgiver og helsesøster. Det kan skilles mellom tiltak på kort og lang sikt og tiltak på ulike nivå. Planen må ikke alltid knyttes opp mot enkeltelever, men kan f. eks dreie seg om tiltak inn mot læringsmiljøet i en klasse. Det kan også foregå tiltak på flere nivå samtidig (elev-, klasse- og skolenivå). Plan gjennomgås for alle som er involvert i saken, inkludert foresatte og lærere.

Forpliktende avtale

Dersom det er elev(er) som har mobbet, vært voldelig, diskriminert eller trakassert, motiveres elev(ene) til å møtes og å inngå forpliktende avtale om å endre oppførsel. Skolen markerer tydelig at slike handlinger ikke aksepteres. Hvem som deltar i et slikt møte fra skolens side foruten kontaktlærer, vurderes i hvert tilfelle. Hjemmet holdes oppdatert av kontaktlærer, og en eventuell avtale sendes hjem til informasjon og er utgangspunkt for videre arbeid.

Dersom handlingene ikke har stoppet opp i løpet av 1-2 uker og utsatte elev(er) fortsatt ikke opplever skolemiljøet trygt og godt, møter den som har utført handlingene og foreldrene til samtale på skolen. Videre oppfølging og behov for nye/justerte tiltak avtales.

Andre årsaker til at skolemiljøet ikke oppleves trygt og godt

Skolen har ikke plikt til å sette inn tiltak som retter seg mot elevens fritid og situasjon hjemme. Se lyse bokser forrige side. I slike tilfeller må skolen søke etter andre aktuelle måter å hjelpe elevene på. Det kan settes inn tiltak på skolen som har positiv effekt utenfor skoletiden og skolens område. Det kan også være nødvendig å opprette kontakt med f. eks helsetjenesten eller barneverntjenesten. Hva som er til barnets beste må vurderes konkret. Det kan i noen tilfeller bety at skolen har plikt til å sette inn tiltak selv om eleven ikke ønsker det. Det kan også innebære at skolen for å ivareta hensynet til barnets beste, setter inn andre tiltak enn de eleven selv ønsker.

Vi følger opp

Saken vurderes fortløpende. Innen en avtalt periode innkaller avdelingsleder til møte hvor tiltak evalueres. Nye eller justerte tiltak settes inn hvis nødvendig.

Selv om krenkelsene har stoppet vil det være nødvendig med oppfølging av den/de som har vært utsatt og de som har utført handlingene. Dette kan gjøres ved blant annet å fokusere på inkludering i elevgruppen gjennom tiltak på gruppenivå. Det kan videre være aktuelt å trene på sosiale ferdigheter, f. eks hvordan man kan ta kontakt med andre på en hensiktsmessig måte. Det kan opprettes støttegrupper som består av lærer/miljøarbeider/sosiallærer og elever som den utsatte selv har valgt. Foresattegruppa kan involveres (foreldreskriv) og det er ofte behov for å jobbe med å bygge relasjoner (ros og anerkjennelse).

Dokumentasjon

Systematisk forebyggende arbeid knyttet til klassemiljø dokumenteres gjennom å notere fortløpende i trinnets skolemiljømappe i teamrommet på Itslearning. Kun ansatte tilknyttet trinnet har tilgang. Kontaktlærer har et særlig ansvar for at det skjer en jevnlig loggføring gjennom skoleåret. Eksempler på arbeid som bør noteres er samtaler, handlinger og arrangement som er særlig rettet inn mot klasse-/skolemiljø jamfør tabelloversikt i denne planen (også arr. i samarbeid med foreldregruppa). Undersøkelser/kartlegging knyttet til klasse-/skolemiljøet gjennomført på trinnet og tilfeller/episoder oppstått og håndtering av disse, anonymisert.